

EMLÉKPRÓBA

Molnár Gál Péter (1936–2011)

Színházi embernek nem ildomos nyáron meghalnia. Ezt természetesen Molnár Gál Péter is nagyon jól tudta, hiszen ő hozzávetőleg mindent tudott arról, amit a színházról tudni lehet és érdemes. Aiszkhülosztól napjainkig a színház hazai és világtörténetét, a BÁNK BÁN első kidolgozásában előforduló „ah”, „oh” és „hah” szócskák pontos számát meg a különböző világítástechnikák stílárís rejtjelmeit. S persze ezernyi intimitást: a bevett színpadi nota benék leszármazásáról vagy épp méltán legendás színészi pályafutások erotikus lendületvételéről, rokoni és szerelmi viszonylatokról meg a színházi büfékben megkötött véd- és dacszövetségekről.

Okos volt, és sokat tudott. Egyesek szerint túl okos volt, és túl sokat tudott. Akárhogy is: egy korszak legnagyobb színikritikusa volt. Jóllehet tán nem is színikritikusnak volt a legnagyobb.

Molnár Gál Péter a Nemzeti Színház körül kamaszodott, s a negyvenes évek végén jószerint együtt mutált a szintén éppen hangot váltó Blaha Lujza téri teátrummal. Még láthatta a kivesző nagyvadakat, és már figyelhette a bontakozó új tehetségeket, a műsorrenden egymást váltó klasszikusokat meg idény-agitkákat. Somlay Artúr láttán örök időkre megtanulta, milyen is egy *úr* a színpadon, Gellért Endre működése a rendezői zseni mibenlétéről informálta, s ugyancsak itt, az anyjának irodai munkát adó Nemzeti Színházban vehette észbe a sebesen eszmélkedő ifjú ember a színház és a színházpolitika működésének megannyi titkát is – vaskosan ételszerűeket és embertelenül kegyetleneket egyaránt.

Hogy mindhalálíg színház körüli ember lesz belőle, az igen hamar eldőlt: felvették a Színművészeti rendező szakára, és ezzel párhuzamosan megkezdte színházi újságírói működését is. *„Húszévesen csatlakoztam az írástudatlanok árulásához. Alaposan ismertem tudásom felszínességét, egyszersmind tágasan értelmeztem a lehetőségek korlátozottságát”* – emlékezett szakírói indulására, s ha a visszatekintő szerénykedés túlzó is, a szellemesen megvallott heves ifjonti ambíció mindenestre valóban ott munkált Molnár Gál Péterben. Kritikusi működésének elsődleges színterévé a *Népszabadság* vált: itt tették őt híressé tűhegyes jellemzései, komisz gonoszkodásai, a korszakra és a pártlap hangvételére egyaránt rácáfoló szellemességei, s persze itt lett ismeretessé színházi látásmódjának markáns egyedisége is. Neve innen rövidült bevett, áldva vagy átkozva emlegetett védjeggyé, s ebben a tényben aligha ismerhetünk a véletlen munkájára. MGP a *Népszabadság* kritikusaként vált megkerülhetetlen színházi tekintéllyé, s ez egyszerre erősítette fel és gyengítette le kritikáinak erejét. Azaz dehogyis egyszerre: a maga korában a hivatalosság – vélt vagy valós – billogjával erősítette, míg a mából visszatekintve nyilvánvalóan gyengítette. MGP ugyanis nem csupán követte azt a bizonyos vonalat, de olykor ő maga húzta meg – igaz, ha tehetette: a jó vagy legalább vállalható irányba – az aznapra érvényes sorvezető líneát. Ezért van, hogy a hatvanas–hetvenes években írott rövid kritikáit olykor

nem könnyű hiteles beszámolóknak tekinteni. S mégis, még ezekre a cikkeire is elmondható az, amit Molnár Gál (a színházi emberként és kávéházi causeur gyanánt egyaránt bevallatlanul is a példaképének tekintett) Molnár Ferencről írt: „*Molnár legrosszabb darabjaiban is, ahol az egész nem igaz: a részletek teli vannak igazsággal, étellel, megfigyeléssel.*”

A *Népszabadságban*, majd a *Színház, az Élet és Irodalom* s a *Mozgó Világ* hátsójain mindemellett seregnyi érvényes, mindmáig érvényes írását olvashatjuk, s színházi tárgyú szövegei – úgy lehet – annál hitelesebbnek és erősebbnek tetszenek, minél távolabb kerülnek az aktuális jelen pillanattól, vagy mentől távolabbról tekintenek rá egy-egy kurrens alakításra, színházi jelenségre. MGP színházismerete és színészszeretete minden írásából kiviláglik, amint kiolvasható belőlük a szerző ízlésének korszerű-korszerűtlen változatossága is: Honthy Hannától Anatolij Efroszig, a Latabároktól a vásári bábjátékig jószerint minden valódi színházi élménynek lelkes befogadója volt. Lelkes és egyszersmind hálás befogadója, hiszen Honthy Hannának (HONTHY HANNA ÉS KORA, 1967) és a Latabár dinasztiának (A LATABÁROK, 1982) éppúgy teljes könyvet szentelt, mint a majd' mindahány rendezésével megidézett, holtában is csak csodált Gellért Endrének (EMLÉKPRÓBA, 1977). MGP jó párat megörökített a színpad kihalásra ítélt óriásai közül, ám a színház aprószentjeiről sem feledkezett meg: Peti Sándorról vagy Káldi Nóráról, az életüket a színpadra morzsoló characterszínészek legkiválóbbjairól.

Molnár Gál Péter emlékezett rájuk, aminthogy emlékezett szinte mindenre, ami magyar színpadokon valaha is megtörtént. A magyar színház-történet valóságos enciklopédistája volt – írásban és élőszóban egyaránt. Még a kajánságaiban is megbízhatónak bizonyult: okosan rosszmájú megjegyzéseit lehetőség szerint okadatolta is. Neki köszönhetjük az egyetlen valamire való pesti mulatótörténetet (A PESTI MULATÓK, 2001), de a főváros kabarééletének anekdotikus sommáját is. Alkalmasint színház-történészek egész generációja indulhatna el e csapásokon, már ha sejtenék, merre is forduljanak az első kanyar után.

A szabványszürke stíl mindmáig kitartó évtizedeiben MGP váltig egyéni nyelven fogalmazott. Humora volt – kritikusknál vajmi ritka és veszélyes, ámde annál becsebb adottság. Szentimentális volt, s mégis szemérem nélkül gyakorolta a cinizmust. Felettebb kedvelte a paradoxonokat és a mehökkentővé átrendezett közhelyeket. Sőt, ha tetszik, akár Molnár Gál Péter egész létezését is leírhatnánk, mint a paradoxonok és az egyedivé varázsolt sztereotípiák teátrális halmozását. Ilyen volt 1978-as lebukása a Ferihegyi repülőtéren (midőn megkísérelte egy ellenzéki tartalmú mikrofilm kicsempészését), s ilyen volt 1963 és 1978 között gyakorolt ügynöki tevékenysége is. A zsarolással szervezett kritikus ugyanis roppant készséges hálózati együttműködő volt. Csak éppenséggel senkit sem mószerolt, s voltaképp rendre enyhébben fogalmazott, mint megannyi nyilvános írásában. MGP, alias Luzsnyánszky Róbert ügynöki ténykedésének morális fenékpontját így nem is a – még nyomokban sem felfedezhető – ártó szándék jelenti, hanem az az intellektuálisan is okkal kikezdehető vélelem, hogy helyénvaló dolog tartótiszteken keresztül kultúrpolitikát sugallni és instruálni.

Ügynök volt 2004 végén nyilvánosságra került, s ezzel az aktussal Molnár Gál Péter az amúgy rendre elpangó ügynökügyek szinte egyetlen valódi

áldozatává vált. Hirtelen megfogyatkozott körülötte a levegő, s a rosszmájúság sok év után revánsot vett MGP-n, aki egy szempillantás alatt a kritika Grand Old Manjének szerepéből a félig-meddig kínos kategóriába csúszott át. Abban az életkorban, amikor a fiziológiai leromlás már egyébként is nagyban az emberi méltóság ellen dolgozik, Molnár Gál Péter – számára szokatlan módon – defenzívába szorult. Mindenesetre elegánsan viselte magát, noha lett volna oka a panaszra. „2009-ben megjelent az ügynöki beszerzéséről szóló könyve *Coming out címmel*” – áll a mindenhol kiadott gyászírásban, ám ezt az önfeltáró kötetet hiába keresnénk a könyvesboltok vagy a könyvtárak polcain, aminthogy nincs nyoma ugyancsak elkészült Molnár Ferenc-monográfiájának sem. Maradt hát számára az internetes színikritika-írás – mindhalálig.

Most már végképp a múlt része lett. A szerepkörét sem lehet megörökölni. Megszűnt az is, akár a bonviván vagy a drámai szende.

László Ferenc